

WADA vs. Rusko: Kolektívna vina, boj o moc v svetovom športe a protiruská angažovanosť

Danky Bartekovej v športovej vojne

- CZ24 News | 7. ledna 2020

Jedným zo závažných zistení hackerov zo skupiny Fancy Bears bolo prepojenie na tajné služby USA u niektorých predstaviteľov WADA, vrátane vyšetrovateľov pri tzv. McLarenovej správe.

Koniec roku 2019 sa niesol v znamení ďalšieho kola úporného boja medzi tzv. Svetovou antidopingovou agentúrou (WADA) a Ruskou federáciou. Podľa očakávania, WADA sa pokúsila o ďalšiu vlnu protiruských sankcií, ktoré mali postihnúť ruský šport na ďalšie štyri roky. Je však očividné, že podobne ako minulé sankcie WADA a MOV aj táto vlna protiruských sankcií bude traumatizovať svetový šport v nasledujúcom roku. Rusi už zareagovali, RUSADA sformulovala odpoveď a celý prípad skončí na Arbitrážnom súde pre šport (CAS). „Športová vojna“ tak bude pokračovať aj v roku 2020 a o rozhodnutiach za zeleným stolom sa bude opäť hovoriť viac než o výsledkoch športových súťaží.

Kolektívna vina a prezumpcia viny

Keď sa WADA v decembri 2019 rozhodla opäť sankcionovať ruských športovcov, opierala sa pritom o údaje od G. Rodčenkova, ktoré tentokrát preložil ako „whistleblower“. Tie porovnávala s údajmi, ktoré jej poskytlo antidopingové laboratórium v Moskve v januári 2019 a prišla k záveru, že údaje z Moskvy boli zmanipulované. RUSADA, ako aj Vyšetrovací výbor RF, najvyšší ruský orgán vyšetrovania, však tvrdenie WADA odmietli a poukázali na nezrovnalosti v záveroch WADA. Na ruskej strane sa často poukazovalo aj na prístup G. Rodčenkova a jeho spolupracovníkov do databázy aj po odchode do USA a možné manipulácie z jeho strany.

Pri hodnotení aktuálneho sporu treba povedať, že ruskom športe existuje reálny problém s dopingom. Ruskí športovci za to už boli opakovane sankcionovaní a tieto sankcie významne zasiahli do olympijských hier či ďalších športových podujatí. Na druhej strane treba uviesť, že nie je v záujme Ruska ani jeho športových predstaviteľov, aby svojim konaním privolávali ďalšie sankcie, zvlášť kolektívne tresty, ktoré zasiahnu aj „čistých“ športovcov a ruské štátne symboly. Rusi určite vedeli, že pri každom podozrení budú sankcie WADA mimoriadne tvrdé a nedá sa predpokladať, že by ich svojim konaním chceli privolať. Z uvedených dôvodov Rusi žiadali, aby prišlo ku konfrontácii dôkazných prostriedkov oboch strán. To však nenastalo a WADA prijala ešte tvrdšie sankcie proti ruskému športu než v minulosti.

Podľa WADA Rusko nesmie v nasledujúcich štyroch rokoch organizovať vrcholné medzinárodné športové podujatia, uchádzať sa o ich organizáciu, ruskí predstavitelia ruského olympijského či paraolympijského výboru sa nesmú zúčastňovať podujatí v zahraničí. **Špeciálnu formu sankcií zaviedla WADA voči ruským športovcom: vytvára sa domnienka, že všetci ruskí športovci sú delikventi, ale môžu sa „vyviniť“.** Zásadným problémom pri sankciách WADA sú princípy kolektívnej viny a prezumpcie viny. Prezumpcia neviny je významný právny princíp, dokonca jeden z najdôležitejších princípov právneho štátu a historické skúsenosti s kolektívnou vinou niektorých etník, napr. počas Druhej svetovej vojny, zostávajú vážnym mementom. **Skúsme si tiež predstaviť, že by sa kolektívna vina aplikovala dnes, napr. voči Rómom z osady. Ak spácha skupina osadníkov krádež v obchode, nepustíme viac nikoho z osady do obchodu?**

WADA sa v posledných rokoch intenzívne zaoberala dopingom ruských športovcov a získala množstvo informácií, takže aj keď by bola pravda to, čo tvrdí, mohla hľadať iné možnosti než zavádzať princíp kolektívnej viny. Navyše, WADA svojim postupom sankcionuje mnoho nevinných ruských športovcov za rovnaké podozrenia už druhýkrát (vylúčili ich napr. zo ZOH 2018) a to je v rozpore so zásadným právnym princípom „Ne bis in idem!“ (Nie dvakrát v tej istej veci.). Tiež treba uviesť, že niektoré športové organizácie v Rusku sa už dlhšie nespoliehajú na moskovské antidopingové laboratórium, ale práve kvôli nedôverčivosti WADA sa nechávajú kontrolovať zahraničnými subjektmi. Napr. hokejistov v KHL celoplošne testujú švajčiarski a portugalskí kontrolóri a aj laboratórium, ktoré vzorky preveruje, sa nachádza v zahraničí. To uviedol prezident IIHL R. Fasel, keď tvrdil, že WADA pri svojich sankciách „prestrelila“.

Velkým problémom sú sankcie WADA proti ruským štátnym symbolom, hymne a vlajke. Tieto sankcie sú najmenej pochopiteľné zo všetkých, dotýkajú sa 145 miliónov ľudí a zákaz vlajky či hymny predstavuje jeden z najhorších útokov na ľudské práva a osobnú identitu športovcov. Pre porovnanie, Nemci sa síce po Druhej svetovej vojne nesmeli objaviť na letnej a zimnej olympiáde v roku 1948, ale v roku 1952 sa už aj so svojimi symbolmi objavili. Ruské štátne symboly však chce WADA vylúčiť až z troch olympiád po sebe (2018, 2020, 2022). Súčasná obvinenia Ruska zo strany sa pritom nedajú porovnávať s nacistickými zločinmi, od rasovej segregácie športovcov až po zločiny proti mieru. Takže ak je WADA presvedčená, že RUSADA a spol. naďalej porušujú pravidlá, miesto sankcií voči štátnym symbolom by mala používať iné druhy trestov.

Nadľudské výkony športovcov

Boj proti dopingu sa stal dôležitým, pretože vrcholový šport trpí v súčasnosti systematickým problémom. Hranice „prirodzených“ ľudských možností už boli dávno prekročené a vrcholoví športovci dosahujú výkony, ktoré by neboli možné bez sofistikovanej podpory vedy a laboratórneho výskumu. Stačí si len porovnať výkony športovcov na olympiádach v minulosti a v súčasnosti. Napr. M. Troy, slávny olympijský víťaz v plávaní zo 60-tych rokov, by na začiatku 21. storočia so svojimi svetovými rekordmi nepostúpil z olympijských rozplavieb ani medzi ženami. Dôvod však nespočíva v tom, že by trénoval málo, ani v tom, že by nemal fyzické predpoklady (najmä v porovnaní so ženami), ale v úplne iných vonkajších faktoroch. Niektoré z nich sú menej kontroverzné, napr. lepšie odevy či tréningové metódy, avšak zásadnú úlohu zohrali aj laboratória a substancie, ktoré majú k dispozícii súčasné olympioničky.

V rámci boja proti dopingu sa v minulých desaťročiach vytvoril veľmi dlhý zoznam zakázaných látok a substancií, ktoré môžu športovcom priniesť neprimeranú výhodu pred inými a preto ich nesmú používať. Zoznam zakázaných látok nie je nespochybniteľný, zvlášť preto, lebo komisiám pre zakázané substancie sa nie vždy darí držať krok s najmodernejšími laboratóriami a mnohé ich rozhodnutia sú kontroverzné (napr. aj Meldonium). Okrem toho veľmi aktuálnou témou je génový doping, ktorý je prísne regulovaný a existuje aj komisia WADA pre génový doping. Keďže sú však mnohé zásahy do ľudského genómu zakázané dohovormi, veľké štáty a korporácie ich pravdepodobne uskutočňujú v úplnej ilegalite, avšak aj také objavy môžu mať dopad na doping.

V rôznych športových disciplínach je zrejmé, že víťazia tí športovci, ktorí majú väčšiu podporu od štátu, vrátane lepších vedeckých tímov. Aj preto na olympiádach končia v medailových rebríčkoch na prvých miestach najbohatšie a technologicky najvyspelejšie štáty, nie africké krajiny, ktorých obyvatelia majú veľké atletické predpoklady. Lenže využitie najmodernejších technologických postupov pre šport je problematické. Bývalí protidopingoví funkcionári krajín, ktoré na olympiádach obvykle víťazia, zdokumentovali ako tam funguje systém dopingu (W. Exxum o americkom športe, M. Drange o nórskom športe). Vzhľadom na riziká podobných odhalení si preto športoví politici daných krajín uvedomili, že miesto porušovania pravidiel sa zvýhodnenie vlastných športovcov dá lepšie dosiahnuť, keď prispôbia pravidlá vlastným potrebám. V súčasnosti existuje vážne

podozrenie, že sa to dosahuje prostredníctvom tzv. terapeutických výnimiek.

Terapeutické výnimky v roku 2020?

Zoznam zakázaných látok a substancií platí pre všetkých športovcov, okrem tých, ktorí dostávajú tzv. terapeutické výnimky na používanie zakázaných látok (TUE). Dôvodom má byť to, že daní športovci trpia zdravotnými problémami, pre ktoré potrebujú zakázanú látku ako liek. Toto je však v princípe veľmi pochybný postup, pretože vytvára hrozbu pre rovnosť šancí v športe. Je otázne, či majú chorí jednotlivci vykonávať vrcholový šport, ktorý je ako taký rizikom pre zdravie, avšak ešte závažnejšie je, že „terapeutické výnimky“ môžu športovcov nielen liečiť, ale aj zvýhodniť voči iným. Na celom systéme terapeutických výnimiek je najhoršie, že ide o netransparentný systém: informácie o športovcoch, ktorí výnimky dostali, nie sú verejné a dokonca ani konkurenti „chorých“ športovcov nevedia o tom, kto využíva akú terapeutickú výnimku. Zdraví športovci sa tak musia dobromyselne spoľahnúť na funkcionárov a lekárov, že sa celý systém nebude zneužívať. Tí síce tvrdia, že systém sa nezneužíva, ale to je veľmi slabá záruka...

Tzv. terapeutické výnimky pritom používajú často práve najslávnejší športovci (tenistky Williamsové, gymnastka S. Bilesová, atď). Ak napr. v roku 2015 nastúpila nejaká tenistka proti S. Williamsovej, tak zrejme nevedela, že americká hviezda používa hneď päť zakázaných látok – a možno aj preto vyhrala 3 zo 4 turnajov Grand Slam. Podozrenia zo zneužívania terapeutických výnimiek sú veľmi silné a aj keď väčšina zneužívateľov systému mlčí, občas sa nájdu ľudia, ktorí poukážu na riziká. Napr. nemecký cyklista J. Jaksche popísal, ako sa terapeutické výnimky zneužívajú. O obrovskom rozsahu problému by sa však svet zrejme nedozvedel, keby to v roku 2016 neodhalila hackerská skupina Fancy Bears. Podľa ich odhalení v roku 2015 dostali športovci z USA 583 výnimiek (Rusi len 25). Na zozname sa ocitli mnohé slávne mená a uvedený výpočet nemusel byť konečný.

O terapeutických výnimkách pred olympiádou 2020 sa zrejme opäť nedozvieme. V súčasnosti sa pravidelne ozýva volanie po transparentnosti a tak vzniká otázka, prečo je to pri terapeutických výnimkách inak. Odvolávka na ochranu údajov o zdravotnom stave osoby nestačí, najmä ak vďaka výnimke môže niekto získať veľkú výhodu v súťaži. Práve o získanie zoznamu terapeutických výnimiek prebieha aj boj medzi ruskými hackermi a rôznymi subjektmi z USA, ktoré sa snažia databázy brániť. Napr. firma Microsoft uviedla, že ruskí hackeri sa pokúsili o útoky na informačné zdroje 16 anti-dopingových agentúr. Na konci roku 2019 boli WADA a spol. lepšie pripravení na hackerov než v roku 2016. Naopak, spravodajské služby USA zahájili voči Fancy Bears protiofenzívu, keď zablokovali niektoré ich stránky, napr. <http://fancybear.net/> a tiež sa ich pokúsili zdiskreditovať.

Boj o moc v svetovom športe

Jedným zo závažných zistení hackerov zo skupiny Fancy Bears bolo prepojenie na tajné služby USA u niektorých predstaviteľov WADA, vrátane vyšetrovateľov pri tzv. McLarenovej správe. Je tiež zrejmé, že hlavný svedok WADA G. Rodčenkovi sa nachádza v dosahu štátnych orgánov USA a jeho azyl podľa všetkého závisí od „spolupráce“ pri vyšetrovaní ruského dopingového škandálu. Dokonca aj McLaren sa neopatrne vyslovil, že verí G. Rodčenkovi, lebo ak nepovie „pravdu“, tak mu hrozí, že nedostane azyl v USA. Intenzita boja medzi tajnými službami z USA na jednej strane a hackermi, napojenými na Rusko, však potvrdzuje, že šport sa stal miestom veľmi intenzívneho boja politických síl. Nie je prekvapením, že vo WADA majú neprimerane vysoký podiel západní športoví funkcionári a aj bývalí politici západných štátov – niektorí z nich sa dokonca zaslúžili aj o protiruské sankcie pri ukrajinskej kríze vo svojich krajinách.

A hoci traja doterajší prezidenti WADA boli tiež výlučne Anglosasi, práve viaceré športové organizácie z USA nie sú príliš ochotné podriaďovať sa pravidlám WADA. Zvlášť to platí pre profesionálny šport, kde sa súťaže ako NFL či MLB týmto pravidlám nepodriaďujú, hoci sa často

potýkajú s dopingovými škandálmi. Ani to však nesmie viesť ku generalizáciám vo vzťahu k americkým športovcom. Za zmienku stojí aj fakt, že Kongres USA zasa nedávno prijal zákon Rodchenkov Anti-Doping Act, podľa ktorého si USA vyhradzuje sami pre seba právo rozhodovať o podmienkach sankcií pre amerických športovcov. Podľa tohto zákona USA môžu tiež udeľovať sankcie športovcom zo zvyšku sveta, vrátane zákazu činnosti až na 10 rokov. Dá sa očakávať, že USA začnú svoju legislatívu aplikovať aj mimo vlastného územia.

Danka Barteková a jej úloha

Veľké podozrenia v súvislosti s konfrontáciou voči Rusku sa objavujú aj proti osobám, ktoré na politizácii športu vo WADA participujú. WADA nie je príliš demokratická organizácia a mnohí dokonca hovoria, že ide o nástroj športového kolonializmu Západu. Takto sa počas olympiády v Pjongčangu 2018 v otvorenom liste pre MOV vyjadrili aj najväčšie slovenské hokejové legendy, keď kritizovali diskriminačný prístup k ruským športovcom: ***„Pečať západného kolonializmu, v ktorého troskách dnes žijeme, nie je možné vtlačať do športu a olympiád zvlášť. Hovoríme tak preto, lebo metódy, akými WADA a MOV pojednávajú v poslednom čase s ruskými športovcami sa inak ako koloniálnymi metódami nazvať nedajú...“***.

Vzhľadom na uvedené je veľmi nepekný spôsob, ako na „športovej vojne“ voči Rusku participuje Slovenka D. Barteková. Po decembrových sankciách WADA sa vyjadrila, že „Vyhral zdravý rozum“. Pre porovnanie, aj M. Tóth, ktorý sa v minulosti vyjadril o dopingu v ruskom športe kriticky, označil trest WADA za „prekvapujúco prísny“. Nech už D. Barteková hlasuje vo svojich funkciách akokoľvek, mala by sa mierniť aspoň vo verejných vyjadreniach. Mala by tiež pociťovať istý zmysel pre mieru a takt voči obetiam sankcií, za ktoré sama hlasovala, pretože svojimi rozhodnutiami môže spôsobiť osobnú tragédiu nevinných ľudí.

Veľmi šokujúce bolo už jej vystupovanie počas ZOH v Pjongčangu 2018. Práve ona bola totiž jednou z osôb, ktoré sa pričínili o nespravodlivú diskrimináciu A. Šipulina, brata A. Kuzminovej a reprezentanta Ruska. A. Šipulin partril medzi čistých ruských športovcov, ktorým WADA nikdy nič nedokázala, ale ktorých MOV a WADA vylúčili z olympiády len na základe princípu kolektívnej viny. Našej skvelej olympioničke A. Kuzminovej tým spôsobili veľkú bolesť a preto jednu zo zlatých medailí, ktoré v Pjongčangu 2018 vybojovala, venovala svojmu diskriminovanému bratovi. D. Bartekovej to však nezabránilo, aby sa natlačila do ceremoniálu udeľovania medailí v biatlone a teatrálne na krk zavesila zlatú medailu A. Kuzminovej, ktorej predtým tak veľmi ublížila...

Taktika WADA a diskreditácia boja s dopingom

Žiaľ, predstavitelia WADA pri odôvodňovaní protiruských sankcií používajú nevelmi čestnú taktiku: tvária sa, že chcú pomôcť čistým ruským športovcom a preto vyhlásili, že WADA použila miernejšiu alternatívu trestu, keďže nezakázala účasť všetkým ruským športovcom. Vo WADA pritom veľmi dobre vedia, že úplne vylúčenie Ruska a ruských športovcov prijať nemohli, lebo také sankcie by určite prehrali na Športovom arbitrážnom súde (CAS), čo sa dá odvodiť i z rozhodovania CAS z 1. februára 2018. Súd vtedy zrušil sankcie MOV a WADA pre 28 ruských olympijských medailistov a pre 11 ich zmiernil (z celkovo 43). Predstavitelia WADA sa ale poučili a snažia sa pre konanie pred CAS vytvoriť dojem, že postupovali umiernené a nepoužili najtvrdšie sankcie.

Na záver možno skonštatovať, že WADA by mala celkovo postupovať opatrnejšie. Blamovala sa totiž nielen pri rozhodnutí CAS z februára 2018, ale aj tým, že najprv obnovila členstvo RUSADA v roku 2018 a potom ho spochybnila. Miesto neustálych sporov s Ruskom by vo WADA mali zaujať neutrálnejšiu pozíciu „nad stranami“ a mali by posudzovať veci s nadhľadom. Tiež by sa mali viac venovať problému netransparentnosti tzv. terapeutických výnimiek. Je však otázne, či predstavitelia WADA môžu tento systém stransparentniť bez toho, aby zoznam olympijských víťazov

s „terapeutickými výnimkami“ nespôsobil otras dôvery verejnosti v šport. V dlhodobom horizonte sa asi dozvieme, koľko olympijských víťazov používalo zakázané látky a keď sa budú porovnávať sankcie voči „čistým“ ruským športovcom s toleranciou WADA pri „terapeutických výnimkách“, budú sa niektorí ľudia veľmi čudovať. Súčasný spolitizovaný boj proti dopingu je na škodu celému športu a preto treba prehodnotiť celý systém.

JUDr. Branislav Fábry, PhD.